

Strategienotitie Energielandschap Rilland-Oost

projectnummer 0456092.100
definitief
5 november 2020

**SAMEN WERKEN AAN EEN BETER KLIMAAT
DAAR KRIJG JE TOCH ENERGIE VAN!**

GEMEENTE
Reimerswaal

ZEEUWS ENERGIEAKKOORD

Strategienotitie Energielandschap Rilland-Oost

projectnummer 0456092.100

definitief revisie 00
5 november 2020

Auteurs

Johan van de Heijning
Edwin Oude Weernink
Remond Baselmans
Odette Nijrolder

Opdrachtgever

Gemeente Reimerswaal
Oude Plein 1
4416 AK KRUININGEN

Colofon

Tekstbijdragen

Martijn Vermunt (Gemeente Reimerswaal)
Ben Sandee (Gemeente Reimerswaal)

Fotografie

Gemeente Reimerswaal

datum vrijgave
05-11-2020

beschrijving revisie 00
Eindrapportage

goedkeuring
E.H. Oude Weernink

vrijgave
D.L. Martens-Bakker MSc

Inhoudsopgave

Blz.

1	Inleiding	1
1.1	Aanleiding en context	1
1.2	Doel en opzet van de strategienotitie	2
2	Beschrijving van het studiegebied	3
2.1	Afbakening van het studiegebied	3
2.2	Historie, opbouw en perspectief	5
3	Overzicht opgaven en kansen	7
3.1	Energie	7
3.2	Water	9
3.3	Landbouw	9
3.4	Recreatie en landschap	10
3.5	Natuur	11
4	Aanpak van de gebiedsontwikkeling	13
4.1	Inhoudelijke afbakening van de opgave	13
4.2	Aanpak en sturingsfilosofie	14

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en context

Op 23 juni 2020 heeft de gemeenteraad van Reimerswaal het Ambitiedocument Energie en Klimaatbeleid “Naar een nuchtere en realistische aanpak” vastgesteld. Het Ambitiedocument is de afronding van de fase 1 in het proces om te komen tot een gedragen en uitvoeringsgericht gemeentelijk energie- en klimaatbeleid. In het Ambitiedocument zijn acht leidende principes en vijf maatregelenpakketten beschreven, die samen het speelveld vormen voor de beleidsuitwerking.

Leidende principes	Maatregelenpakketten
1. Nuchterheid en realisme 2. Gedragen door de samenleving 3. Haalbaar en betaalbaar voor iedereen 4. Heldere kaders voor initiatiefnemers en burgers en stimuleren lokale bedrijfsleven 5. Sterker maken van de gemeente 6. Minimale verstoring van het landschap 7. Gelijk op laten gaan met andere opgaven 8. Samenwerken in de regio	1. Clusteren van nieuwe grootschalige opwekking 2. Inzet op ‘no regret’ maatregelen 3. Goede voorbeeld geven als gemeente 4. Faciliteren verduurzaming industrie en landbouw 5. Inzet op elektrificatie van mobiliteit

Tabel 1.1: Leidende principes en maatregelenpakketten uit Ambitiedocument

In fase 2 worden de maatregelenpakketten binnen de leidende principes en in nauwe samenwerking met stakeholders en de raadswerkgroep uitgewerkt tot een gedragen en uitvoeringsgericht energie- en klimaatbeleid. Voor maatregelenpakket 1 “Clusteren van nieuwe grootschalige opwekking” is, vanwege de omvang en de samenhang met andere ruimtelijke opgaven, een separaat traject opgezet.

1. Clustering van nieuwe grootschalige duurzame opwekking

De gemeente zet zich in om een substantiële bijdrage te leveren aan de regionale opgave voor de opwekking van hernieuwbare energie. Vanuit de principes op het gebied van landschapsverstoring, het combineren met andere opgaven, haalbaarheid en betaalbaarheid richt de gemeente zich op het clusteren van de nieuwe opwekking in één gebiedsontwikkeling. Hierbij gelden de volgende uitgangspunten/acties:

- nadere verkenning scenario's o.b.v. leidende principes;
- beperken van het ruimtebeslag en toewerken naar een goede landschappelijke inpassing;
- efficiënte benutting van de beschikbare netcapaciteit bij het hoogspanningsstation in Rilland;
- zoeken naar combinaties en koppeling met andere functies en opgaven (synergie);
- afstemming met buurgemeenten.

Figuur 1.1: Beschrijving maatregelenpakket 1 (Ambitiedocument Energie- en klimaatbeleid)

Het clusteren van nieuwe grootschalige opwekking van duurzame energie tot een **energielandschap**¹ nabij het hoogspanningsstation Rilland levert niet alleen een bijdrage aan de doelen en ambities van het energie- en klimaatbeleid. De gebiedsontwikkeling houdt ook rekening met andere functies en opgaven die in het gebied spelen, zoals landbouw, (zoet) water, recreatie, natuur en infrastructuur. Deze verwevenheid vraagt om een bredere, integrale aanpak waarbij we de deelopgaven in samenhang bekijken en zoeken naar afstemming en, bij voorkeur, onderlinge versterking tussen de opgaven. Vanuit deze interne samenhang is ervoor gekozen om, parallel aan de uitwerking van het energie- en klimaatbeleid, een strategische verkenning uit te voeren naar de wijze waarop de gemeente Reimerswaal deze doelen het beste kan bereiken.

1.2 Doel en opzet van de strategienotitie

Deze strategienotitie vormt het vertrekpunt voor de uitwerking van het energielandschap. Met het opstellen van de strategienotitie zijn de volgende doelen beoogd:

- een helder beeld krijgen van de doelen, kansen en mogelijkheden, partners en randvoorwaarden om onderbouwd en proactief de gebiedsontwikkeling op te kunnen pakken;
- het bepalen van de (politieke) kaders en randvoorwaarden, waarbinnen de ontwikkeling van het energielandschap kan plaatsvinden;
- het bepalen van de aanpak en de wijze waarop we hierin als gemeente sturing willen geven (de sturingsfilosofie).

De strategienotitie vormt de inhoudelijke basis voor een bestuursopdracht van de gemeenteraad aan het college van B & W om de uitwerking van het energielandschap concreet op te pakken.

De strategienotitie is tot stand komen in samenwerking met de raads werkgroep en de ambtelijke werkgroep die het energie- en klimaatbeleid begeleiden. Als input voor de verkenning hebben ambtelijke gesprekken plaatsgevonden met relevante stakeholders en initiatiefnemers in het gebied, zowel op het gebied van energie als voor de flankerende opgaven, om beter zicht te krijgen op hun plannen en ambities.

De notitie is als volgt opgebouwd:

- In hoofdstuk 2 beschrijven we het studiegebied.
- In hoofdstuk 3 verkennen we de kansen en opgaven vanuit de diverse thema's, te beginnen met energie.
- In hoofdstuk 4 komen we tot een afbakening en programma op hoofdlijnen voor het energielandschap en beschrijven we de aanpak, de rol van de gemeente en sturingsfilosofie voor het energielandschap, inclusief de concrete vervolgstappen.

¹ In hoofdstuk 4 staat nader beschreven wat de gemeente Reimerswaal verstaat onder een "energielandschap" in het kader van deze gebiedsontwikkeling.

2 Beschrijving van het studiegebied

2.1 Afbakening van het studiegebied

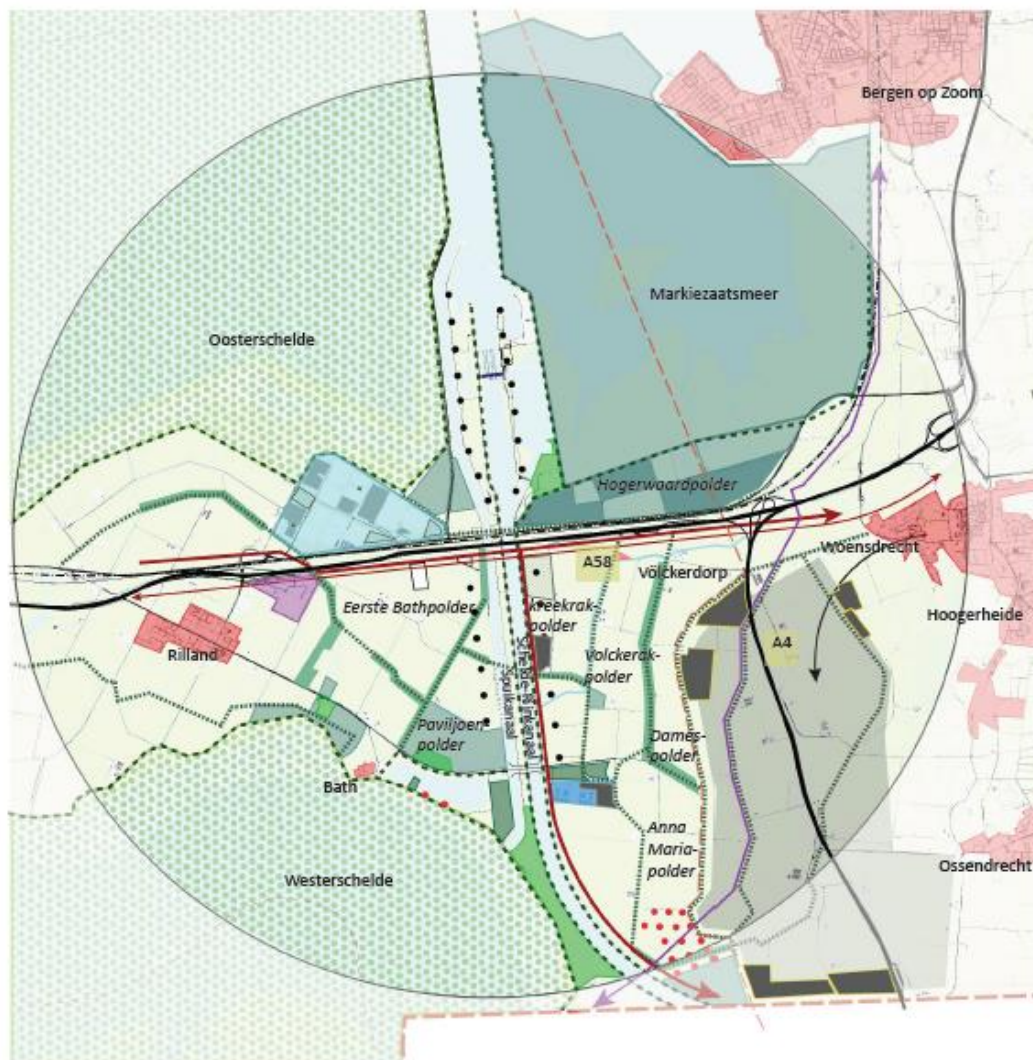
Het studiegebied voor het energielandschap beslaat het Schelde-Rijnkanaal en het open poldergebied aan weerszijden ervan. Op de inventarisatiekaart in figuur 2.1 is de ligging van het studiegebied met een cirkel aangeduid; de exacte plangrenzen zullen in de uitwerking van een ruimtelijke visie op het gebied nader worden bepaald. In grote lijnen bestaat het gebied uit **drie deelgebieden**: de centrale kanalenbundel van Schelde-Rijnkanaal en Bathse Spuikanaal en de open (landbouw)gebieden aan westelijke en oostelijke zijde.

Het gebied wordt doorkruist door de kanalenbundel van noordelijk het Sluizencomplex met water en landstroken en zuidelijk het Schelde-Rijnkanaal met spuikanaal en landstroken. Het gebied heeft vele functies: scheepvaartverbinding en sluisfunctie, natuur en waterecologie, beroeps- en sportvisserij, recreatie, hoogspanning, waterkering, buisleidingen, wegverkeer, zoetwaterberging en waterafvoer en de opwek van windenergie. Het open karakter met bomen op de landtong en het zicht op de schepen maakt het een karakteristiek gebied. Op de landtong bevindt zich een composteerbedrijf dat compost maakt voornamelijk van bermmaaisel van Rijkswaterstaatterreinen en provinciale wegen.

Het westelijke deel van het studiegebied richting Rilland bestaat uit de Eerste Bathpolder, de Paviljoenpolder en het gebied rondom Bath aan de Westerschelde. Het gebied wordt doorsneden door de infrastructurele bundel met de A58, het spoor en de hoogspanningsleidingen. Ten noorden van de infrastructuur bevinden zich de Oosterschelde en het kassencomplex met de buurtschap Middenhof en daaromheen graslanden en akkers. De gronden ten oosten van het kassencomplex zijn in gebruik als infrastructuur en natuur en eigendom van de provincie, het Rijk en Waterschap Scheldestromen. Het deel van de Eerste Bathpolder ten zuiden van de infrastructuur is in gebruik als landbouwgrond, met uitzondering van de twee hoogspanningsstations van TenneT. Ook de Paviljoenpolder is in gebruik als landbouwgrond en is aangewezen als overstromingsgebied voor rivierwater. Aan de zuidzijde van het gebied ligt natuurgebied het Bathse Schor (eigendom van Staatsbosbeheer), het spuibekken van Waterschap Scheldestromen, diverse sportterreinen en het karakteristieke dorp Bath en omgeving met zijn bijzondere geschiedenis.

Het oostelijk deel omvat het gehele gebied tot aan de gemeentegrens met Woensdrecht en bestaat uit verschillende polders. Aan de noordzijde van de A58 liggen het Markiezaatmeer en de Hogerwaardpolder, die in gebruik is als natuur, open akkers heeft en eigendom is van Stichting Brabants Landschap en het Rijksvastgoedbedrijf. De Kreekrakpolder bestaat uit akkers, die ook dienst doen als leefgebied voor akkervogels. In deze polder zijn een zonnepark en windturbines aanwezig en is een tweede zonnepark vergund. Ten oosten ligt de Volckerakpolder met daarin de buurtschap Völckerdorp en een aantal boerderijen, landhuizen en een minicamping. Het gebied is visueel afgeschermd door een binnendijk. De meest oostelijke Damespolder heeft een weids en open karakter en is hoofdzakelijk in gebruik als akkerland en weiland. In de zuidelijke Anna Mariapolder staat een windpark, dat zal worden afgebroken in het kader van de ontwikkeling van windpark Ze-Bra langs het Schelde-Rijnkanaal.

INVENTARISATIEKAART

LANDSCHAPPELIJKE ELEMENTEN

- Rijksgrens
- Provinciale grens
- Gemeente grens
- A58/A4
- N-wegen
- Spoorweg
- Dorpskernen
- Bedrijventerrein

ENERGIE

- Leidingstrook
- 150 KV
- 380 KV
- Transformatie stations
- Zoekgebied zonnepark Woensdrecht
- Waarschijnlijke locaties zonneparken Woensdrecht
- Vergunde zonneparken
- Bestaande Zonneparken
- Windturbines gaan weg
- Huidige windturbines

WATER

- Natura2000
- Waterzuivering
- Markiezaats sluizen

LANDBOUW

- Glastuinbouw

RECREATIE EN LANDSCHAP

- Sportterrein

NATUUR

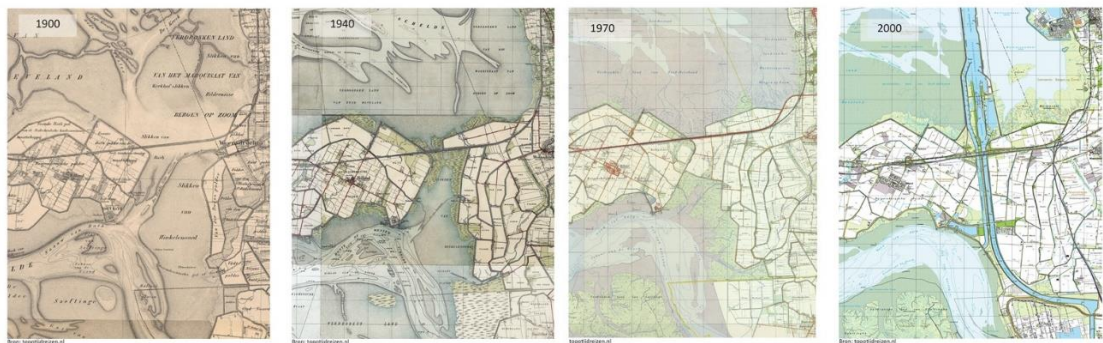
- Agrarisch gebied van ecologische betekenis
- Natuurgebied
- Nieuw natuurgebied
- Bos
- Primaire dijk
- Secundaire dijk

Figuur 2.1: Overzicht huidige situatie van het studiegebied

2.2 Historie, opbouw en perspectief

Het studiegebied kent een dynamische geschiedenis waarin het samenspel tussen water en land in wisselende samenstelling de karakteristiek van het gebied bepaalde. Op de historische kaarten is goed te zien hoe de dijkstructuur in de vorige eeuw stapsgewijs is opgebouwd door de komst van nieuw land en de aanpassingen van de mens. Waar de Oosterschelde en de Westerschelde in 1900 nog in verbinding stonden met elkaar, zijn door landaanwinning het Brabantse en Zeeuwse deel met elkaar verbonden. Ook werden de eerste stappen gezet naar het vormen van de Schelde zoals we die vandaag de dag kennen. Dit is zichtbaar op de kaarten van 1940 en 1970. In 1975 werd met de aanleg van het Schelde-Rijn kanaal de waterverbinding hersteld. Dit had een groot effect op de verbinding tussen Rotterdam en Antwerpen. Ook de landschappelijke structuur veranderde erdoor. Op alle kaarten is het dorp Bath goed zichtbaar.

In 2000 (huidige situatie) zijn ondanks de aanleg van het Schelde-Rijnkanaal de oorspronkelijke dijken nog goed terug te zien in de structuren. Deze secundaire dijken bepalen de huidige structuur van het landschap. Ook is te zien dat de Westerschelde zijn huidige vorm heeft aangenomen en dat in het noorden van het studiegebied natuurgebieden zijn ontstaan.

Figuur 2.2: Studiegebied door de jaren heen (Bron: Topotijdreis.nl)

Het gebied is nu te karakteriseren als een knooppunt van grote infrastructurele structuren. In de noord-zuidrichting zijn dit het Schelde-Rijnkanaal en het Bathse Spuikanaal, de windturbines en de 380 kV hoogspanningsleiding richting België. In de oost-westrichting zijn dit de A58, het spoor en de 380 kV en 150 kV hoogspanningsleidingen (met als beeldbepalend elementen de twee hoogspanningsstations van TenneT en Enduris). Ook ondergronds bevindt zich voor Zeeland vitale infrastructuur, zoals het hoog- en laagcalorisch gasnet, waterstofleiding van Air Liquide, waterleidingen, leidingen van Zeeland Refinery en Dow en afvalwaterleidingen van en naar de rioolwaterzuivering (RWZI Bath). Tegelijkertijd zijn in het gebied nog historische structuren zichtbaar, zoals de dijkstructuren, de kern Bath en restanten van de verdrongen dorpen. Door het open karakter van het gebied zijn ook de haven van Antwerpen (en de bedrijvigheid daaromheen) in zuidelijke richting en de Brabantse Wal in oostelijke richting beeldbepalend.

In het verleden zijn ontwikkelingen de gemeente Reimerswaal vaak “overkomen”. De (spoor)wegen, de kanalen en het sluisencomplex en de elektriciteitsinfrastructuur zijn Rijksprojecten die via Rijksprocedures mogelijk zijn gemaakt. Er is niet vanuit een gebiedsvisie gewerkt en er is dan ook weinig ruimtelijke samenhang in het gebied, terwijl veel bezoekers het gebied als de “toegangspoort” van Zeeland beleven.

Er komen nieuwe opgaven op het studiegebied af. De energietransitie is daarin het meest zichtbaar met plannen en verzoeken voor windturbines, zonneparken en onderliggende infrastructuur. Echter, ook voor de landbouw, de biodiversiteit en de waterhuishouding liggen grote opgaven. Het gebied zal dus wederom van karakter veranderen. De mogelijkheid ligt voor om ditmaal vanuit een integrale gemeentelijke visie, ruimte en sturing te bieden aan de nieuwe opgaven en transities die samenkomen in dit gebied, zodat ze elkaar en het gebied kunnen versterken.

3 Overzicht opgaven en kansen

In het studiegebied komen opgaven vanuit verschillende sectoren samen. Een aantal van deze opgaven is ingrijpend voor de stakeholders in deze sectoren en kan dat zijn voor de uitstraling en de inrichting van het gebied. Als basis voor het bepalen van een strategie voor de gebiedsontwikkeling van het Energielandschap, lopen we de uitdagingen en kansen vanuit de verschillende sectoren door.

3.1 Energie

Opgave en doelstelling

De Regionale Energiestrategie (RES) Zeeland “Parijs op zijn Zeeuws” (versie 1.0) bevat stevige ambities voor gemeenten om de CO₂-uitstoot in de gebouwde omgeving en de mobiliteit te reduceren en om ruimte te bieden voor opwekking van duurzame elektriciteit (wind, zon en water). Bij de locatiekeuze voor wind- en zonprojecten geldt als uitgangspunt om de maatschappelijke kosten voor netverzwaring zo klein als mogelijk te houden. Bij de locatiekeuze valt het oog van bestuurders en beleidsmakers dus al snel op gebieden waar al windenergie wordt opgewekt en op de omgeving van hoogspanningsstations, zeker als op de stations zoals in het studiegebied nog capaciteit beschikbaar is. Met het Ambitiedocument heeft de gemeenteraad aangegeven mee te willen denken in het benutten van het studiegebied als locatie voor grootschalige duurzame opwek van energie. De combinatie van grootschalige infrastructuur (grote leidingen en hoog- en middenspanningsstation), bestaande opwekking (wind en zon), de nabijheid van grote energiegebruikers (zoals de Antwerpse haven en het kassengebied) en ruimte voor nieuwe opwekking biedt additionele kansen voor bijvoorbeeld energiemanager (opslag, conversie) en aanvullende verdienmodellen (waterstof, mobiliteit, industrie, etc.).

Initiatieven in het studiegebied

In het gebied lopen de volgende initiatieven en plannen:

- Windpark Ze-Bra: een plan van Eneco, Zeeuwind en Maatschap C&N Hopmans voor een nieuw windpark, aansluitend op windpark Kreekraksluizen aan de noordzijde en windpark Kabeljauwbeek (gemeente Woensdrecht) aan de zuidzijde. Onderdeel van het plan is de sanering van bestaande windparken in de Anna-Mariapolder en bij Bath.
- Vergunde zonneparken aan de Kreekrakweg en rondom het kassencomplex: Recent zijn twee zonneparken vergund de Kreekrakpolder en de Eerste Bathpolder. De initiatiefnemer werkt de zonneparken momenteel uit.
- Diverse verzoeken en initiatieven voor zonne-energie op land door grondeigenaren in de polders in het gebied aan weerszijden van het Schelde-Rijnkanaal.
- Rijkswaterstaat, Rijksvastgoedbedrijf (RVB) en de Rijksdienst voor ondernemend Nederland (RVO) willen de mogelijkheden verkennen van een drijvend zonnepark op het bufferbekken bij de Kreekraksluizen, gecombineerd met het huidige gebruik. Ook zijn delen van de landtong en delen van het Spuikanaal in beeld. Het doel van het Rijk is om uit te vinden of opwek van duurzame energie op rijksgronden samen kan gaan met meervoudig ruimtegebruik. RVB wil het gebruiksrecht aan een marktpartij gunnen via een tender en vraagt duidelijkheid over de mogelijkheid om het initiatief mee te kunnen nemen in het pilotprogramma van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK).

- De gemeenteraad van Woensdrecht heeft een uitnodigingskader vastgesteld voor zonne-energie, waarin het gebied ten westen van de Brabantse Wal en ten zuiden van de A58, grenzend aan de gemeente Reimerswaal, aangeduid is als “kansrijk gebied” met ruime mogelijkheden voor zonneparken. In het gebied zijn initiatieven voor zonneparken in voorbereiding.

Kansen

- a. Het combineren van nieuwe (grootschalige) opwekking van zonne-energie met de bestaande en geplande windenergie. Clustering biedt vanuit ruimtelijke en technische zin voordelen. De windturbines zijn via kabels met grote capaciteit aangesloten op de nabij gelegen bestaande hoogspanningsstations. Door nieuwe zonnevelden op dezelfde kabel aan te sluiten (“cable-pooling”) is geen extra aansluitcapaciteit (en kosten) op het hoogspanningsstation nodig. Dit sluit aan bij de ambities uit de Zeeuwse RES 1.0 voor clustering van duurzame energie-opwekking.
- b. Het benutten van het kruispunt van energie-infrastructuur voor elektriciteit en waterstof voor een “waterstoffabriek”. Mogelijk kan het gebied een rol vervullen om de energiebalans tussen beide energievormen te sturen. De toenemende congestieproblemen op het elektriciteitsnet dreigen de energietransitie te frustreren. Omzetten in andere energievormen (zoals waterstof) of opslag kan hierin oplossingen bieden en is daarmee een interessante optie om nader te verkennen.
- c. Het bieden/afdwingen van mogelijkheden voor inwoners en/of bedrijven (die een fors energieverbruik hebben) om (coöperatief) mee te doen in de nieuwe energieprojecten. De participatie kan plaatsvinden in financiële zin (obligaties of certificaten), maar bijvoorbeeld ook in afname van lokaal geproduceerde duurzame energie.
- d. Het opwekken van duurzame energie is een groeimarkt waarin lokale ondernemers zich kunnen ontwikkelen, zowel in de aanleg als de exploitatie van de projecten. Het kan een extra inkomstenbron zijn die lokale ondernemers verder kan helpen.
- e. De opgewekte duurzame energie ter plaatse gebruiken, bijvoorbeeld bij de grote energiegebruikers in het gebied. Zo zijn lokale grootverbruikers (in de glastuinbouw of foodindustrie) mogelijk geïnteresseerd in afname van de duurzaam geproduceerde elektriciteit. Ook kan de duurzaam geproduceerde energie ingezet worden voor andere belangrijke opgaven, zoals bij het bergen van zoet water voor de landbouw.
- f. Het benutten van de restwarmte van het kassengebied (zie 3.3b).
- g. Het benutten van de energieprojecten als katalysator en extra verdienmodel om opgaven op het gebied van water, landbouw, cultuurhistorie, recreatie en/of natuur te realiseren.
- h. Mogelijkheden om op de binnendijken in het studiegebied zonnepanelen te plaatsen. Een consortium van overheden, kennisinstellingen en systeembouwers, onder leiding van TNO en de Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (STOWA), het kenniscentrum van alle waterschappen, voert het onderzoek Zon op dijken uit om de mogelijkheden en effecten op waterveiligheid, maatschappelijk draagvlak en landschap in beeld te brengen. Waterschap Scheldestromen heeft de binnendijk van de Spuikom bij Ritthem (gemeente Vlissingen) als proeflocatie ter beschikking gesteld. De resultaten van het onderzoek worden in 2022/2023 verwacht. Mogelijk kunnen ook andere “reststroken” zoals geluidsschermen en (spoorweg)taluds mogelijkheden bieden.
- i. Vanwege de ligging op knooppunt van mobiliteit, elektriciteit en gas zijn er aanknopingspunten om te verkennen of de verduurzaming (en elektrificatie) van de mobiliteit kansen biedt voor het Energielandschap. Personenvervoer, vrachtvervoer en scheepvaart gaan in de komende tijd (gedeeltelijk) over op elektrisch rijden en varen. Voor

zwaardere mobiliteit kan waterstof een rol gaan spelen. In het gebied liggen kansen om energie-opwekking te koppelen aan oplaadinfrastructuur (elektra en wellicht in de toekomst waterstof langs de A58 of voor de scheepvaart in het Schelde-Rijnkanaal).

3.2 Water

Het bestaande waterkundige systeem in het oostelijke deel van het plangebied is ontoereikend om grote hoeveelheden neerslag op het grondgebied van Woensdrecht en Reimerswaal af te kunnen voeren. Hierdoor ontstaat regelmatig wateroverlast op deze locaties. De waterschappen Brabantse Delta en Scheldestromen hebben plannen (en geld) voor aanpassingen om de wateroverlast door afstromend water uit de Brabantse Wal aan te pakken. De plannen dienen drie doelen: voldoende afvoersturing van water, voldoende (zoet)waterberging in het gebied zelf en verbetering van de ecologische situatie (water en land). Uit informatie van het waterschap blijkt dat aanpassing van het watersysteem ook positieve effecten kan hebben op de waterhuishouding voor het gebied westelijk van het Schelde-Rijn kanaal. De plannen kunnen aansluiten bij plannen van provincie, ZLTO en waterschappen om een toekomstig tekort aan zoet water te voorkomen (Uitbreiding zoetwateraanvoer Zuid-Beveland-Oost en Zeeuws Deltaplan Zoetwater). Medewerking van landeigenaren en -gebruikers is noodzakelijk om het plan te laten slagen. Het gaat om een aanzienlijk areaal landbouwgrond dat moet worden afgestaan om het verbeterd watersysteem (verbreding waterlopen) aan te leggen. Het benaderen van de landeigenaren is nog niet gestart.

Kansen:

- a. De benutting van zonne-energieprojecten onder de windturbines kan als katalysator werken voor de door de waterschappen gewenste aanpassing van het watersysteem.
- b. In en om het studiegebied liggen mogelijkheden om de combinatie te zoeken tussen opwekking van zonne-energie en het bergen van zoetwater of de aanleg van zoetwaterbekkens. Op nieuwe zoetwaterbekkens kunnen zonnepanelen geplaatst worden voor elektriciteitsgebruik in het gebied of levering aan het net.

3.3 Landbouw

Het huidige landbouwmodel in Nederland (en in Reimerswaal) staat onder druk door milieutechnische beperkingen (stikstof, geurhinder), de opkomst van andere (gevoelige) functies in het buitengebied, klimaatverandering (vernatting en verdroging), de bodemkwaliteit (door het gebruik van kunstmest en bestrijdingsmiddelen) en de zoetwaterproblematiek. De agrarische sector staat voor de grote uitdaging om van het bestaande (jarenlang zeer succesvolle) systeem van kostenefficiënte voedselproductie (deels) over te schakelen naar een meer natuurinclusieve, precisie- en kringlooplandbouw. Behalve bedreigingen biedt de omslag ook kansen voor agrarische ondernemers door meervoudig ruimtegebruik, nieuwe teelten en nieuwe inkomstenbronnen (waaronder energie). Een integrale gebiedsontwikkeling kan inspelen op en ruimte bieden voor deze nieuwe **kansen** door:

- a. Het bieden van mogelijkheden om te investeren in duurzame energie kan de agrarische ondernemers in het studiegebied een robuuster verdienmodel bieden om de gevraagde innovaties en verduurzaming van de landbouw betaalbaar te maken. Voor windenergie is dit

vanwege het beperkte ruimtebeslag een gewilde combinatie. Zon op landbouwgronden heeft in principe niet de voorkeur, maar ook daar zijn interessante combinaties mogelijk, bijvoorbeeld door het telen van gewassen onder of tussen zonnepanelen. Hierin zijn de komende jaren ontwikkelingen te verwachten.

- b. Een deel van het studiegebied (Eerste Bathpolder) is in gebruik voor glastuinbouw. Deze sector heeft een aanzienlijk aandeel in het totale energieverbruik van de gemeente Reimerswaal in de vorm van gas en elektriciteit. Het elektriciteitsverbruik is deels afkomstig van het netwerk en deels van eigen gasgestookte warmtekraftkoppelingsinstallaties. De Nederlandse glastuinbouw heeft zich als doel gesteld om in 2040 klimaatneutraal te zijn waarbij men de oplossing zoekt in een gebiedsaanpak. Dit geldt ook voor het complex in de Eerste Bathpolder. Onderzocht kan worden of de opwekking en opslag van duurzame energie in de directe nabijheid en/of de restwarmte vanuit bedrijven in de Antwerpse haven kunnen bijdragen aan die doelstellingen.
- c. De wateren in het studiegebied worden bevestigd. Er zijn drie hengelsportverenigingen actief, die verschillende wateren pachten. Vijf beroepsvissers bevissen delen van het Spuikanaal. Drijvende zonnepanelen kunnen een bedreiging vormen, maar mogelijk ook kansen bieden om deze vorm van medegebruik te versterken. De aanleg van vispaaiplaatsen, vissteigers en schuilplaatsen voor vis kunnen voor een interessanter viswater zorgen.

3.4 Recreatie en landschap

Recreatie is een beleidsspeerpunt voor de gemeente Reimerswaal. In het coalitieakkoord staan als ambitie het openstellen van de natuur voor educatie en recreatie, verbetering van het fietsnetwerk en het realiseren van toeristische rustpunten in het wandel- en fietsnetwerk, zoals een theehuis met streekelijke producten. In de huidige situatie speelt dagrecreatie een ondergeschikte rol in het gebied met uitzondering van ruimte voor geluidssporten in de buitenlucht. Aan de zuidzijde zijn een golfbaan, een kleiduivenschietbaan, een motorcrossterrein en een modelvliegclub gevestigd. De zuidelijke strook aan de Westerschelde nabij Bath heeft toeristisch-recreatieve potenties. Visverenigingen uit Woensdrecht en Reimerswaal pachten/huren wateren om te vissen in de (omgeving van) het bufferbekken en spuikanaal.

Vanuit recreatie zijn de volgende **kansen en opgaven**:

- a. Mogelijkheid tot combinatie met energie (nieuwe energieprojecten in een sterke landschappelijke structuur). Er zijn kansen om de energieprojecten in lijn te plaatsen met de aanwezige infrastructuur om het landschap sterker te maken. Vanuit ruimtelijk en technisch oogpunt bezien zijn dit de beste locaties voor zonnevelden in lijn met de bestaande windturbines en in de oksels van de A58 met het Schelde-Rijnkanaal. In deze zone kan geprofiteerd worden van de aan te leggen groene gordels en aan te leggen nieuwe watersystemen.
- b. Opwaardering en uitbreiding van het fietsroutenetwerk in het gebied als onderdeel van de gebiedsontwikkeling.
- c. Landschappelijk-recreatief versterken van het cultuurhistorisch waardevolle en aantrekkelijke gebied rondom Bath. Versterken van de beleefbaarheid van het Fort Bath.
- d. De restanten van de verdronken dorpen in het gebied hierin betrekken en beter zichtbaar maken. Dit sluit aan op bestaande initiatieven zoals een uitkijkpunt met informatievoorziening bij Bath en lopende onderzoeken naar verdronken dorpen in de Oosterschelde en de Westerschelde.

- e. Aanhaken op het regionale project “UNESCO Geopark Schelde Delta”. Bij dit project worden verschillende verhaallijnen gevolgd, waarbij we bijvoorbeeld kunnen aanhaken bij een “climate living lab” en voorlichting over duurzame energie (bijv. op water).
- f. Mogelijkheid om de nieuwe opwekkingslocatie(s) van duurzame energie te bezoeken, bijvoorbeeld voor educatieve doeleinden, wellicht in partnerschap met Enduris en TenneT om hierbij de grote elektriciteitsinfrastructuur te betrekken.
- g. Mogelijkheden om de beleving van de oude zeedijk langs de Oosterschelde (inclusief resten van de Muraltmuren) aan weerszijden van de aanzet van de Oesterdam te verhogen.
- h. Inpassing van het terrein voor een kleiduivenschietterrein, aangezien er gezocht wordt naar een alternatieve locatie voor de kleiduivenschietvereniging.
- i. Het Spuikanaal biedt mogelijkheden voor andere buitensporten, bijvoorbeeld een oefenwater voor roeiverenigingen of een waterskibaan.

3.5 Natuur

In het studiegebied liggen natuurgebieden. Het Bathse schor en delen van de Hogerwaardpolder zijn ingericht als natuurgebied en hebben een beschermende status (Natuurnetwerk Zeeland). Verschillende binnendijken hebben een ecologische nevenfunctie. Het zijn zowel dijken van het waterschap als private eigendommen. Het Schelde-Rijnkanaal heeft waardevolle natuur en waterecologie en ook de landtong heeft een natuurfunctie.

De natuurorganisaties Staatsbosbeheer en Stichting Brabants Landschap beheren de natuurgebieden. De verwachting is dat de natuurfunctie in de Hogerwaardpolder zal uitbreiden ter plaatse van de bestaande landbouwgronden.

De opgave voor natuur is vooral het creëren en zoeken van geschikte verbindingzones tussen de afzonderlijke natuurgebieden, de Oosterschelde en Westerschelde met behoud van het open landschap. De aanleg van groene zones op en langs de (binnen)dijken past in deze ambitie en kan een meekoppelkans zijn voor dagrecreatie op het gebied van natuur. Het aanplanten van (hectares) bos in het gebied past niet in deze ambitie. Vanwege eerdere werkzaamheden, zoals het hoogspanningsstation en de bomenkap op de landtong, is in Reimerswaal een herplantplicht die moeilijk te realiseren is. Die opgave kan in het studiegebied zijn beslag krijgen.

Kansen

- a. Mogelijkheid tot combinatie van energieprojecten en ecologische versterking, bijvoorbeeld door meervoudig ruimtegebruik bij zonneparken. Met een groene inpassing kunnen bestaande en nieuwe zonneparken deel uitmaken van het natuurnetwerk om de biodiversiteit in het gebied te versterken.
- b. Er zijn kansen om het gebied verder te ‘vergroenen’ en tegelijkertijd het kenmerkende open landschapskarakter te behouden door de vergroening in te zetten als ruimtelijke inpassing rondom de hoogspanningsstations, zonnenvelden en als lintbeplanting op de oude en nieuwe binnendijken.

KANSEN KAART

LANDSCHAPPELIJKE ELEMENTEN

- A58/A4
- N-wegen
- Spoorweg
- fietspaden

ENERGIE

- Leidingstrook
- [H] Waterstof fabriek (locatie?)
- 150 KV
- 380 KV
- ⊙ Aansluitings mogelijkheid
- Windturbines gaan weg
- Huidige windturbines
- Mogelijk nieuwe windturbines
- Zoekgebied zonnepark Woensdrecht
- Waarschijnlijke locaties zonneparken Woensdrecht
- Vergunde zonneparken
- Bestaande Zonneparken
- Zoekgebied zonnevelden
- ⊙ ? Zoekgebied zonnevelden?
- WATER
- Waterloop
- Zoekgebied optimalisatie waterhuishouding voor gebied (voor berging zoet water, ecologische doelstelling en afvoergarantie voorkomen wateroverlast)
- Zoekgebied zonnevelden op water

LANDBOUW

RECREATIE EN LANDSCHAP

- Populaire visserslocatie
- ★ Toeristisch knooppunt
- Dijk met uitzicht Westerschelde
- Het beleven van oude zeedijk met de Muraltmuren aan de Oosterschelde verhogen
- Versterken van cultuurhistorische waarde van de Oosterschelde/haven Rattekaai
- ★ Plek met natuurwaarde
- Bron: Geopark ScheldtDelta
- Verdrongen dorpen
- Bron: Geopark ScheldtDelta

NATUUR

- Secundaire dijken (natuurfunctie Provinciaal natuuroelstelling)

Figuur 3.1: Overzicht kansen in het studiegebied

4 Aanpak van de gebiedsontwikkeling

4.1 Inhoudelijke afbakening van de opgave

Onder een “**Energielandschap**” verstaan we voor het studiegebied:

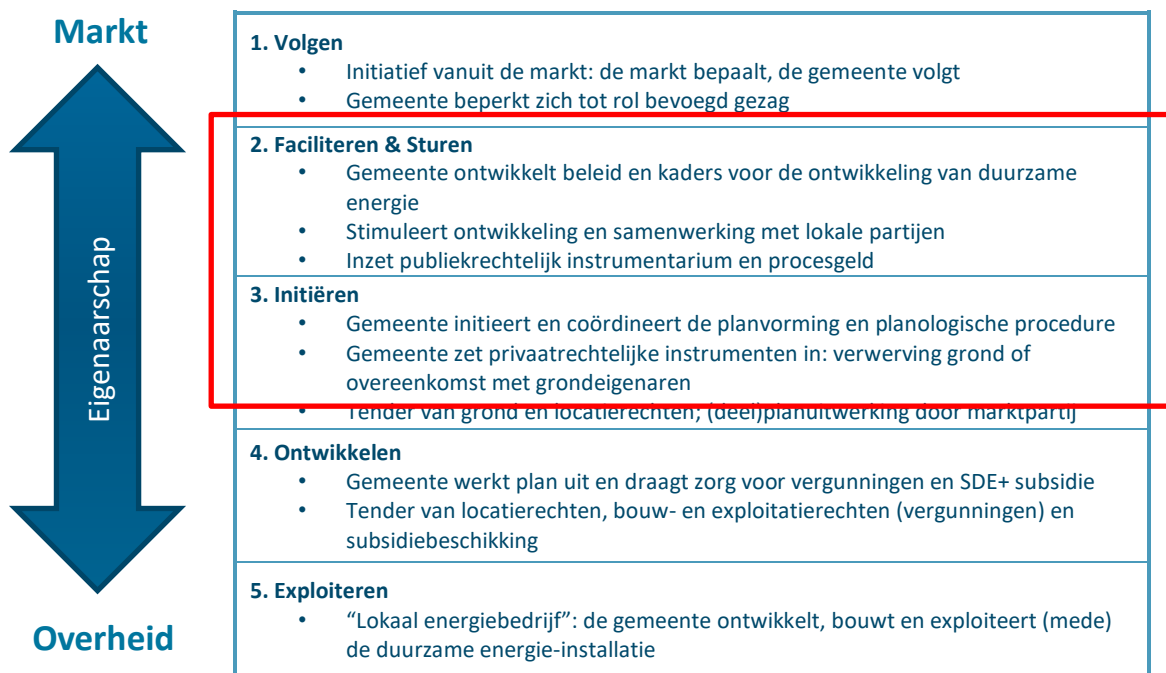
- Een landschap dat ruimte biedt aan zorgvuldig ingepaste grootschalige opwekking en mogelijk opslag van duurzame energie in samenhang met andere urgente maatschappelijke opgaven, zodat deze elkaar kunnen versterken tot een duurzaam, aantrekkelijk en toekomstbestendig gebied.
- Met de ontwikkeling van het energielandschap wordt brede maatschappelijke meerwaarde (op meerdere fronten voor alle inwoners en bezoekers) gecreëerd, komen andere functies (zoals voedselvoorziening) niet in het gedrang en hebben we oog voor de belangen van mens, dier en milieu.

Bij de uitwerking van het energielandschap krijgen de opgaven zoals beschreven in hoofdstuk 3 een plaats. Voor het energielandschap is hiertoe het volgende programma van eisen van toepassing:

- In het Energielandschap worden de kansen voor opwekking (en beheer/distributie) van duurzame energie van de unieke locatie Rilland-Oost benut. Clustering en het voorkomen van versnippering is hierbij het uitgangspunt.
- De ruimte voor deze opwekking bepalen we vanuit een integrale ruimtelijk-economische visie op het gebied, zodat we een goede ruimtelijke ordening en landschappelijke inpassing borgen.
- In de hele aanpak en uitwerking gelden de leidende principes uit het Ambitiedocument als uitgangspunt.
- Het uitgangspunt is dat opwekking en zo mogelijk opslag van duurzame energie plaatsvindt in combinatie met een bijdrage aan andere urgente gebiedsopgaven (landbouw, (zoet) water, natuur, (dag)recreatie, etc.). We willen geen monofunctionele projecten en streven naar meervoudig ruimtegebruik.
- Bij de herinrichting van het gebied benutten we de kansen in het gebied voor educatie en toerisme, waar mogelijk gekoppeld aan het thema ‘duurzame energie’.
- De gebiedsontwikkeling moet economische kansen bieden voor onze inwoners en bedrijven en daarmee maatschappelijke meerwaarde voor de hele gemeente opleveren.
- De projecten bieden substantiële ruimte voor inwonersparticipatie (bijvoorbeeld door financiële deelname mogelijk te maken) voor en door de Reimerswaalse gemeenschap conform de eisen die we hiervoor in het gemeentelijk energie- en klimaatbeleid opnemen.
- We benutten het energielandschap voor de doelen van het gemeentelijke energie- en klimaatbeleid, onder andere door een verplichte bijdrage vanuit de projecten aan een gemeentelijk duurzaamheidsfonds.
- We geven ruimte aan de Rijkspilot voor een drijvend zonnepark op het bufferbekken en benutten de landelijke kennis en ervaring uit deze pilot bij de uitwerking van de gebiedsvisie. Ook op de uitwerking van de Rijkspilot is dit Programma van Eisen van toepassing.

4.2 Aanpak en sturingsfilosofie

Om de doelen voor het Energielandschap mogelijk te maken kiest de gemeente voor **een initiërende en faciliterende rol**. We nemen het voortouw om samen met initiatiefnemers, gebiedspartners en stakeholders een visie te ontwikkelen voor het gebied, waarin de opgaven in samenhang een plek kunnen krijgen. De visie bevat een ruimtelijke invalshoek (hoofdstructuur en een landschappelijk raamwerk) en een economische invalshoek (welke combinaties van opgaven bieden een interessant economisch perspectief)? We zetten menskracht, middelen en instrumentarium in om ontwikkeling te stimuleren en samenwerking tussen partijen te bevorderen.

Figuur 4.1: Strategie Energielandschap in relatie tot mogelijke rollen bij ontwikkeling duurzame energie

In het planproces kunnen kansen ontstaan voor een intensievere betrokkenheid van de gemeente in de ontwikkeling of zelfs exploitatie van het gebied en/of deelprojecten. Dit is bij aanvang niet ons doel. Onze prioriteit ligt in beginsel bij het bieden van kansen voor lokale ondernemers en inwoners om te ontwikkelen en/of te investeren. De gemeentelijke rol richt zich op het bieden van kader en perspectief, het verbinden van initiatieven en partijen en het ondersteunen van kansrijke projecten en het bevorderen van de voortgang van de projecten.

Voor de projectontwikkeling bieden we, binnen de kaders van de gebiedsvisie, ruimte aan initiatiefnemers. Om deze publiek-private samenwerking mogelijk te maken is een afsprakenkader met initiatiefnemers, grondeigenaren en gebiedspartners onontbeerlijk. Het proces om te komen tot een gebiedsvisie is een open en interactief proces, waarin alle partijen hun bijdrage kunnen leveren. Voorafgaand aan een planologische procedure zullen we de

afspraken met de relevante grondeigenaren die de beoogde gebiedsontwikkeling mogelijk maken juridisch borgen. Dit kan bijvoorbeeld in een samenwerkingsovereenkomst.

Inwonersparticipatie is een belangrijke doelstelling. We vinden het belangrijk dat bij het uitwerken en realiseren van het Energielandschap alle inwoners van Reimerswaal mee kunnen doen en dat deelname niet beperkt blijft tot de landeigenaren in het gebied. Inwoners en bedrijven moeten de kans krijgen om mee te kunnen profiteren. Het beleid voor participatie krijgt vorm in het energie- en klimaatbeleidsprogramma en zal bij deze ontwikkeling in de praktijk worden gebracht.

Voor de komende fase (die ruwweg 2021 zal beslaan) zien wij een **aanpak langs drie sporen**, die parallel en in onderlinge samenhang worden doorlopen:

1. Het opstellen van een **ruimtelijk-economische gebiedsvisie** voor het gebied met een uitvoeringsprogramma. De visie bestaat uit een landschappelijk raamwerk, een aangescherpt programma (wat kan en mag waar?), concrete projecten en kaders om de synthese tussen de opgaven te borgen, de maatschappelijke doelen te bereiken en de lokale inbreng mogelijk te maken. Doelstelling is om de gebiedsvisie in de tweede helft van 2021 door de gemeenteraad te laten vaststellen.
2. Het uitwerken van de wensen en initiatieven en onderzoeken of en hoe we een **samenwerkingsverband tussen gemeente, initiatiefnemers en stakeholders** kunnen inrichten. De uitwerking van de afspraken met de projectpartners moet gelijk oplopen met het uitwerken van de gebiedsvisie. Bij de projectpartners denken we in eerste instantie aan de partijen die gekoppeld zijn aan de opgaven in hoofdstuk 3, maar andere partijen met nuttige inbreng en/of goede ideeën krijgen de mogelijkheid om aan te aansluiten.
3. Meedoen in **het pilotprogramma hernieuwbare energie op rijksgronden van Rijkswaterstaat (RWS) en het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) voor een drijvend zonnepark op het bufferbekken in combinatie met andere gebruiksfuncties**. De eerste stap hiertoe is om de haalbaarheid hiervan te onderzoeken. Daarbij vinden we het belangrijk om een goede wisselwerking te organiseren tussen de ervaringen die opgedaan worden in het pilotproject en het maken van ruimtelijke keuzes in het visietraject. Dit doen we binnenkort om snel te kunnen leren en onze ervaringen te kunnen verwerken in de visie.

Over Antea Group

Van stad tot land, van water tot lucht; de adviseurs en ingenieurs van Antea Group dragen in Nederland sinds jaar en dag bij aan onze leefomgeving. We ontwerpen bruggen en wegen, realiseren woonwijken en waterwerken. Maar we zijn ook betrokken bij thema's zoals milieu, veiligheid, assetmanagement en energie. Onder de naam Oranjewoud groeiden we uit tot een allround en onafhankelijk partner voor bedrijfsleven en overheden. Als Antea Group zetten we deze expertise ook mondiaal in. Door hoogwaardige kennis te combineren met een pragmatische aanpak maken we oplossingen haalbaar én uitvoerbaar. Doelgericht, met oog voor duurzaamheid. Op deze manier anticiperen we op de vragen van vandaag en de oplossingen van de toekomst. Al meer dan 60 jaar.

Contactgegevens

Beneluxweg 125
4904 SJ OOSTERHOUT
Postbus 40
4900 AA OOSTERHOUT

E. info@anteagroup.com

www.anteagroup.nl

Copyright © 2020

Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd en/of openbaar worden
gemaakt door middel van druk, fotokopie,
elektronisch of op welke wijze dan ook,
zonder schriftelijke toestemming van de
auteurs.